

Milivoj Šrepel.

Spisal M. Murko.

Zagrebu je umrl 23. februarja mnogo prerano, šele v 43. letu svoje starosti, dr. Milivoj Šrepel, vseučiliški profesor staroklasične filologije (za latinščino), pravi član in predstojnik historično-filologičnega razreda „Jugoslavenske akademije znanosti i umjet-

nosti“. Ob grobu izvrstnega učenjaka pa nista žalovali samo akademija in vseučilišče, v katerih imenu se je poslovil s prekrasnim govorom od pokojnika njegov najbližji tovariš, naš rojak profesor A. Musić; ni žalovala samo akademična mladina, ki je izgubila vzornega učitelja in prijatelja; njim se je pridružil ves pisateljski svet hrvaški, za katerega je povedal njegov duševni glavar Ljuba Babić-Gjalski s pesniškimi besedami, kaj je bil njegov prijatelj hrvaški književnosti;¹⁾ soglasno in obširno so v lepih in globokočutnih člankih pisali vsi listi o zaslužnem in značajnem rodoljubu ter so v resnici izražali žalost celega hrvaškega naroda.²⁾ Tako ne navadno spoštovanje in občno ljubezen si je zaslužil klasičen filolog, ki je bil šele na začetku najlepše moške dobe ter ni mogel dovršiti mnogih in velikih svojih načrtov.

Milivoj Šrepel pa tudi ni zakopal bogatih zakladov, ki so mu jih prinesle rojenice v dar. Marljiv kakor čebela je nabiral med s cvetic po domačih in tujih logih ter ga prinašal v književnost svoje domovine; rodovitno in uspešno je bilo neumorno delovanje pisatelja in učenjaka, ki je bil mož pesniške nadarjenosti, velike dovtetnosti, finega okusa, čistega in nežnega slovanskega srca, širokega pogleda po svetu in temeljitega znanja v raznih strokah. Veselje je čitati njegove knjige, razprave in razne spise, katerih je napisal za 20 let celo knjižnico. Posebno kot primer požrtvovalnega učenjaka, ki zna združevati delovanje za znanost in za korist svojega malega naroda, lahko služi M. Šrepel tudi nam Slovencem, ki se pri tem še učimo, kako se razvijata književnost in znanost naših najbližjih bratov.

¹⁾ Vse govore gl. v „Obzoru“ 27. februarja ali v „Pokretu“ 26. februarja 1905.

²⁾ Prim. posebno „Obzor“, „Narodne Novine“, „Hrvatstvo“ in „Novi List“ (na Reki) z dne 24. febr., „Pokret“ z dne 26. februarja.

Milivoj Šrepel se je narodil 8. novembra 1862. l. v Karlovcu, kjer je študiral nižjo gimnazijo, višjo pa v Zagrebu, vedno kot najboljši dijak, za katerega so bili sošolci tako navdušeni, da so ga skoro oboževali. Na zagrebškem vseučilišču (1881—1884) se je posvetil slovanski in klasični filologiji, ali posebno dobro se je seznanil tudi s filozofijo, kar pričajo mnogi njegovi literarnozgodovinski spisi; še njegov poslednji članek v „Nastavnem Vjesniku“ (za leto 1904) o knjigi Fr. pl. Markovića „Razvoj i sustav obćenite estetike“ kaže, da si noben učitelj ne more želeli lepše in razumnejše ocene od svojega učenca. Na podlagi disertacije „Akcentat i metar junačkih narodnih pjesama“ (1886) je postal doktor iz slavistike. Po triletnem službovanju na zagrebški gimnaziji (1884/5—1886/7) je dobil dopust (1887/8), da se pripravi za vseučiliško profesuro. Najdalje je ostal v Lipskem, kjer je poslušal Brugmanna in Leskiena, kratek čas v Berlinu in še krajši v Monakovem. Posebnega vpliva ni imel nikdo nanj.¹⁾ Jeseni leta 1888. se je habilitiral na zagrebškem vseučilišču za latinsko filologijo ter je bil leta 1889. imenovan za izrednega, l. 1892. za rednega profesorja. Za l. 1896/7. je bil dekan filozofske fakultete, za l. 1899/900 je pa bil izvoljen za rektorja, ali vlada njegove izvolitve ni potrdila. Že leta 1890. ga je izvolila „Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti“ za dopisnika, leta 1893. pa za pravega člana; od l. 1901. je bil predstojnik njenega historično-filologičnega razreda.

V tem okviru je razvijal Šrepel svoje raznovrstno književno in znanstveno delovanje. Že leta 1882. ga nahajamo med sodelavci „Vienca“, ki je bil celih 35 let (1869—1903) prvo glasilo hrvaške književnosti. Tu je najprej objavil prestave iz Horacija, Apuleja in našega Gregorčiča ter je tudi v poznejših letih večkrat pokazal s prevodi iz latinskih pesnikov (n. pr. v knjigi „Rimska satira“), da je imel sam pesniško žilo. Nepregledno je v „Viencu“ število njegovih črtic, člankov in književnih pisem ter prestav iz francoske in ruske književnosti; mnoge ocene in kratka poročila so izšla tudi brez njegovega imena ali začetnice. Dve leti je bil Šrepel celo „Viencu“ urednik na tihem, celih deset let (do 1895) pa njegov duševni vodja, kar v javnosti tudi ni bilo znano. Tako skromen in požrtvovalen je bil ta učenjak še kot vseučiliški profesor.

V „Viencu“ se je Šrepel trudil, da seznanj svoje rojake z novjšimi glavnimi evropskimi pisatelji in kritiki (med njimi se naštevajo Turgenjev, Tolstoj, Hercen, Danilevskij, Saltykov - Ščedrin, Daudet,

¹⁾ Za te in nekatere druge podatke se zahvaljujem prof. A. Musiću.

Coppée, Taine, Brandes, Ibsen, Schopenhauer, Baudelaire i. t. d.) ter zanese med nje na Hrvaškem še malo znano strujo zdravega ruskega realizma. Njegova želja je bila, naj se hrvaška književnost otrese šablone, vodenega in meglenega romantizma, ki je tudi pri Hrvatih s svojimi rodoljubnimi frazami predolgo trajal. Šrepel je krčil pot živi resnici iz narodnega življenja, ki pa naj ne bo prosta fotografija, še manj pa umazana in brezdušna slika iz človeškega blata. Kako povest in socialno novelo je imel na misli, povedal je sam najbolje v „Viencu“ leta 1887., ko je ocenil najnovejše srbske pripovednike: „Pripovijetka je na medji stroge znanosti i čiste poezije, mogli bismo reći, da je ona zagrljaj znanosti i poezije. Odatle sva golema teža po moderne pripovjedače, što gotovo u jedan mah treba da budu i pjesnici i kritici. Dok nam pripovjedači rišu tipove i dogodjaje iz života, pročišćuju ih talentom svojim, jer nije dosta, da su u pripovjedača samo — zdrave oči. Hoće se i talenta, hoće se genija, da odgoneneš često tajanstven zglob društvenih prilika, da udješ u trag psihologijskim zagonetkama. Silom koncentracije umije umjetnik zglobiti od nekoliko crta čitav lik, silom organizacije može nekolikim bojama sastaviti pravu sliku istine i života. Istina je princip moderne beletristike, jer je upoznavanje istine prvi uvjet boljoj bodočnosti.

Samo pisac, koji je uvjeren, da je istina kruna svemu radu njegovu, koji se ne ponizuje, da bude maître de plaisir starih usidjelica [zasedelih devic], može reći s ponosom, da radi za boljak naroda svoga.

Čim se prije uslobodimo pogledati istini u oči, tim bolje, ako je ta istina po nas tužna i žalosna, prije ćemo se je otresti, jer je najgora pogibelj, koja te zateče nepripravna“.

S takimi nazori je naš kritik lahko prvi razložil realizem Gjalskega in Kozarca, pokazal važnost Iva Vojnovića i Silvija Strahimira Kranjčevića, opozoril na talent Leskovarjev, ocenil pesniška dela kneza Nikole Črnogorskega. Kako je Šrepel že v „Viencu“ prehajal v znanstveno književno zgodovino, pričajo nam njegovi članki „O Vrazovoj kritici“, ¹⁾ kjer je jako povzdignil veljavo našega ilirskega pesnika, ki je bil obenem prvi in izvrstni kritik na Hrvaškem, kakršnega niso imela poznejša desetletja. Tako je St. Vraz poleg I. Mažuranića in Preradovića prišel zopet do svoje pravice v zgodovini hrvaške književnosti, ker kot pesnik je zaradi svojega nedovršenega jezika v teku let mnogo izgubil.

¹⁾ Vienac, g. 1888, br. 33—41; predelan ponatisk je izšel v Zagrebu, 1902.

Že v „Viencu“ si je pridobil Šrepel tako stališče, da so vsi mladi pisatelji, torej današnje srednje pokolenje, iskali pri njem sveta in zaslombe. Svojo delavnost v korist in napredek hrvaške književnosti pa je še posebno razvijal v „Matici Hrvatski“, kateri je bil odbornik od leta 1887.—1898. Tu je bil pravi vodja, po katerem je Matica dosegla mnogo uspehov; on je delal načrte raznih izdaj, pregledal največ rokopisov ter bil vedno v najožji dotiki z različnimi pisatelji, ki so njegovo dobrodušnost tudi zlorabili.

Najboljši vzgled pa je dajal Šrepel sam, kako naj Matica širi prosveto med hrvaškim narodom in kako mu naj izdaja njegove pisatelje. On je začel zbirko „Slike iz svjetske književnosti“, kjer je v I. zvezku (l. 1891) opisal izmed velikih pesnikov XIX. stoletja Byrona, Mickiewicza, Kollárja, Heineja, Leopardija in Puškina. V II. zvezku so izšli njegovi „Ruski pripovedači“ (Zagreb, 1894). Najširjim krogom hrvaškega naroda je razložil, kako je ruski roman prvo veliko delo slovanskega genija na žrtveniku občne evropske prosvete, kajti prinesel je Evropi pravi preporod pripovedniške književnosti. Po pravici je pripisal glavni uspeh Turgenjevu, dobro ocenil pa tudi Leva Tolstega, v katerem je dosegla vrhunec ona velika ljubezen ruskih pripovednikov do zadnjega človeka, ona idealna ljubezen, o kateri so sanjali tudi razni drugi slovanski pesniki in pisatelji, da bo preporodila ves svet, kajti ona se res nahaja tudi v prostonarodni književnosti raznih slovanskih plemen. Poučiti, navdušiti in s ponosom navdati je hotel Šrepel svoje rojake, ko jim je opisal zgodovino ruskega realizma in njegove glavne zastopnike Gogolja, Gončarova, Turgenjeva, Dostojevskega, Ščedrina-Saltykova, Vsevoloda Garšina in Tolstega. Pri tem pa je tudi mislil, „da knjiga bude bar donekle u prilog zdravomu napredku hrvatske beletristike“. S tem si je pridobil veliko zaslugo za hrvaško književnost, ker ruski realizem so mnogo prej spoznali in ocenili Francozi in Nemci nego slovanski narodi. Seveda je Šrepel želel, naj hrvaški pisatelji slikajo resnično svoj narod, naj nam odpirajo pogled v njegovo dušo, ne pa naj posnemajo Ruse tako, da nam pišejo črtice ali celo drame iz ruskega življenja, ki se nikoli ne morejo posrečiti, ali pa da hodijo za Rusi samo s tem, da si izbirajo ruska imena, kar je posebno pri nas prišlo v modo.

Lepe knjige je napisal Šrepel kot strokovnjak v Matični „Knjižnici za klasično starino“. V knjigi II. so dobili Hrvati krasno delce „Rimska satira“ (Zagreb 1894). Iz cele rimske književnosti je izbral Šrepel one pesnike in izdelke, ki so za rimski narod najbolj karak-

teristični: v satiri Rim in Italija nista posnemala Grkov, ona je prvi sled italijanskega duha, ki je morebiti do današnjega dne najbolj za njo nadarjen; s svojo satiro je Rim tudi najbolj vplival na vse novejšo književnost. In kako fino in jasno je narisal Šrepel glavne zastopnike rimske satire: Lucilija, Horacija, Perzija in Juvenala, kako lepo je pri vsakem pokazal, da je sin svoje dobe! Ta knjižica se lahko priporoča kot vzor vse m literarnim zgodovinarjem.

„Rimska književnost i latinski jezik“ (knj. III. Zagreb 1898) je predelana po popularni zgodovini rimske književnosti T. Birta (Marburg 1894) in karakteristiki latinskega jezika O. Weiseja (Leipzig 1891). Tu je Šrepel izbral prava dela in jih primerno prikrojil za hrvaške kroge. Pokazal pa je tudi svojo samostalno sodbo, ker nikakor ne pritrjuje Mommsenu in njegovi šoli, ki preostro sodita umetniški talent latinskega plemena ter se nekaterim pisateljem, posebno Ciceronu, posmehujeta in rogata. Šrepel ni hodil slepo za nemškimi učenjaki, katere je seveda visoko cenil, poznal je tudi francoske, ki so ga varovali enostranosti. Škoda, da ni mogel objaviti „oveče naučno djelo o povjesti književnosti rimske, bez koje se ne može pravo razumjeti ni prošlost hrvatske literature“.

„Klasična filologija“ (Uputa u pojedine struke klasične filologije, iste knjižnice knj. IV. Zagreb 1899) je kratka ali popolna enciklopedija grške in rimske klasične filologije v zvezi z zgodovino, politiko, filozofijo, estetiko in primerjalnim jezikoznanstvom. Z veliko ljubeznijo se je Šrepel lotil tega dela, da je budil med svojimi rojaki zanimanje in ljubezen za klasično starino, „jer ako i najveći narodi toliko nastoje oko klasične filologije, jamačno ne će ni nama biti na odmet“. Obenem pa je knjiga izvrsten uvod in pregled za klasične filologe, v katerem Šrepel krasno razpravlja o posameznih strokah in bistro sodi o glavnih delih vseh narodov na polju klasične filologije.

Vsi ti spisi, posebno pa prvi in tretji, lahko koristijo tudi slovenskim filologom, ki bi se naj posebno iz njih učili, kako je treba gojiti klasično filologijo, da ne bode učencem sama muka in da se narodu ne bo zdela nepotrebna potrata časa. Tudi za jezik in slog, v katerem naj pišemo o klasični starini, ponujajo Šreplove knjige posebno dober vzor našim pisateljem, ki bodo še morali ledino orati.

Kot klasični filolog je Šrepel predelal za dijake tudi Boyesenove „Rimske starine“ (Zagreb 1893). Kako potrebna je bila knjiga, vidi se iz tega, da je izšla že v drugi izdaji (1900). Celu za pravnike je moral po vladnem nalogu predstaviti Baronove „Institucije rim-

skoga prava“. Za Matično zbirko „Prievodi grških i rimskih klasika“ je prevedel z uvodom in opombami Tacitova „Manja djela: Razgovor o govornicima, Agrikola, Germanija“ (Zagreb 1899) in Cezarjev „Galski i gradjanski rat“ (Zagreb 1897). Tudi za srednje šole je pripravil izdaje Vergilija, Cezarja in Tacita. Lepe članke je pisal tudi v „Pedagoško enciklopedijo“ in v časopise „Hrvatski učitelj“, „Pobratim“ in „Nastavni Vjesnik“.

Ko je Šrepel v Matičnih knjigah pokazal svojim rojakom, kako si ne moremo misliti in objasniti vse naše kulture brez grške in rimske, izbral si je še „Preporod u Italiji u XV. i XVI. stoljeću (Slike iz svjetske književnosti, VI., Zagreb 1899). Tu je razložil, kako je klasična starina popolnoma prenovila ne samo umetnosti in znanosti, ampak vso kulturo Italije v XV. in XVI. stoletju in da je ta „preporod“ (renaissance) „početak modernog svijeta u politici, znanosti, umjetnosti i društvenom životu“. Po najboljših delih je opisal eno iz najlepših dob evropske zgodovine, prve žarke „onoga sunca, koje je Europu ogrijalo u XIX. stoljeću“. Oziri na prostor, nujni tisk in na mišljenje mnogih Matičarjev — življenje visoke duhovne gospode in marsikaj drugega v preporodni dobi je kočljiv predmet za naše čase — so ovirali Šrepla samega, marsikaj pa mu je še prečrtal odbor, ali tudi ta knjiga, ki se je mnogo kritikovala, je častno izpolnila in bo še izpolnjevala svojo nalogo, posebno zaradi tega, ker je italijanski preporod neizmerno važen v razvitku hrvaškega in tudi srbskega naroda, kajti sijajna dalmatinsko-dubrovniška književnost je ž njim v najožji zvezi in ne samo med Slovani, ampak tudi med drugimi narodi so Hrvati najprej spoznavali in posnemali slavna dela italijanskih latinistov in pisateljev v narodnem jeziku ter presajali vso preporodno kulturo na svoja tla. V Dalmaciji lahko celo na otokih gledamo v kaki vaški župni cerkvi (n. pr. v Vrboski na Hvaru) slikarska dela velikih mojstrov.

Po „Matici Hrvatski“ pa je širil Šrepel tudi poznavanje in razumevanje novejših hrvaških pesnikov. Izdal je „Izabrane pjesme“ Petra Preradovića s prekrasnim uvodom, kjer nam predstavlja življenje in delovanje tega pesniškega velikana ter marsikaj prvič objasnjuje na podlagi njegovih pisem. Dalje je zbral „Pjesnička djela Mirka Bogovića“ ter v uvodu k 3. zvezku (Zagreb 1895) opisal ne samo Bogovića, ampak res mojstrski vso hrvaško književnost v dobi Bachovega absolutizma. Tudi „Izabrana djela Antuna Nemčića“ (Zagreb 1898) imajo podoben uvod o tem simpatičnem manjšem ilirskem pesniku, najboljšem učencu St. Vraza.

Ilirci so bili Šreplovemu srcu posebno dragi in marsikatera njih črta mu je bila sorodna. V zgodovini vsega slovanskega romantizma je ilirizem res posebno simpatičen in ljubezniv pojav. Ta krasna, čisto poetična doba mladeniške navdušenosti za narodnost, domovino in slovanstvo se odlikuje tudi po mnogih idealnih in sramežljivih — to sramežljivost je Šrepel dobro opazil — zastopnikih; ni nam prinesla združenja vseh južnih Slovanov v eno kulturno celino, vendar jih je zbližala ter je dala vsaj Hrvatom in Srbom eden književni jezik in v težkih časih tudi skupni ideal, za katerega so se junaški borili proti Madžarom; ilirizem je po takem tudi temelj vsemu današnjemu duševnemu in javnemu življenju na Hrvaškem. Velika škoda je torej, da nismo dobili od Šrepla „Ilirske Antologije“, ki je bila za Matico leta 1903. že precej gotova, ali takrat ni mogla iziti. Posebno pa obžalujemo, da nam ni on popisal življenja in delovanja manjših ilirskih pesnikov: Kukuljevića, P. Stoosa, Rakovca, Vukotinovića, Topalovića, Blažeka in dr., za katere je nabral mnogo gradiva. Najbolj ga je zanimal Rakovac, ali tudi o njem ni mogel dokončati svojega članka, kakor je že leta 1903. želel. S svojim velikim literarnozgodovinskim znanjem in s svojim pesniškim čuvstvom bi nam bil Šrepel lepo in po zaslugi ocenil veliko pesniško in sploh književno važnost ilirizma ter bi mu bil tudi odkazal pravo mesto v splošni kulturni in književni zgodovini: pri njem ilirizem ne bi bil samo boj proti Madžarom, s katerega stališča še Rus Kulakovskij in Hrvat Šurmin pišeta v prvi vrsti le njegovo zunanjo zgodovino, Poljak Zdziechowski pa išče v njem preveč svoje teosofske ideje. Do svojega „preporoda“ bi bili Hrvati prišli kakor mi Slovenci tudi brez Madžarov, kajti vse to gibanje se sklada z romantično dobo pri Čehih, Poljaki in tudi pri Rusih. Šrepel se je že davno tudi strinjal z menoj, da je v ilirski poeziji „ipak najjača — struja nje-mačka“ (9. feb. 1893).

Da seznanj svoje rojake z najboljšim novejšim srbskim pesnikom, je priredil Šrepel „Odabrane pjesme“ Zmaja Jovana Jovanovića (Zagreb 1887) z uvodom. Od širokega hrvaškega občinstva ni moči zahtevati, naj kupuje in čita vsa dela Zmajeva. Navzlic književnemu edinstvu Hrvatov in Srbov pa še danes posebno moti različna pisava, kajti nismo še tako daleč, da bi se latinica in cirilica rabili tako kakor pri Nemcih latinica in gotika ali takozvano „nemško“ pismo. Šrepel je torej pogodil pravi pot za popularizacijo Zmajevih pesmi in srbske književnosti med Hrvati. Uvod je napisal tudi za „Odabrana Puškinova djela“, ki jih je „Matica Hrvatska“ izdala ob pesnikovi stoletnici (1899).

Pri možu, ki je znal ceniti pravo pesništvo kakor malokdo, se ne bomo čudili, da se je navduševal tudi za našega Prešerna. Pokazal je to v svojem članku „Prešernov utjecaj na Stanka Vraza“, ¹⁾ na katerega koncu nam s pesniškimi besedami pravi, kaj je in ostane Prešeren tudi Hrvatom; stavim jih semkaj tudi kot primer Šreplove pisave: „Prešernov rodni dom u Vrbi i njegov grob u Kranju takodjer su za nas Hrvate dva sveta mjesta, koja polazimo i kojih se sjećamo s pijetetom, jer nam kažu izhod i zapad onoga sjajnoga sunca, koje je žarkim zrakama ogrijalo slovenske krajeve! Iz svježega vrela Prešernove poezije mnogo se već hrvatskih duša okrijepilo, a nasladjivat će se njime Hrvati i u napredak. Na krilima glazbe obilazi Prešernova draga pjesma i po hrvatskim kućama, blaži nas i zanosi . . .“

K stoletnici pesnika slovanske vzajemnosti (1893) je napisal Šrepel članek „Jan Kollár i Hrvati“, ²⁾ katerega vsebino je dobro povedal v stavku: „Česi su učitelji Hrvata za preporoda, Kollár je kum ilirizma“. Tu je bil Šrepel na svojem polju: nikdo ni mogel tako kratko in jedrnat pokazati Kollárjevega vpliva na pisatelje in posebno na pesnike ilirske.

Iz teh mnogoštevilnih naštetih spisov vidimo, da je bil Šrepel izvrsten popularizator rimske in preporodne latinske književnosti, potem domače hrvaške in srbske in da je tudi svoje znanstveno utemeljene članke o hrvaški književnosti pisal večinoma za široke kroge. To je bilo dobro in koristno. V naši demokratični dobi tudi strogo akademični učenjaki ne morejo čepeti v svojih kabinetih in s ponosom sedeti na svojih vseučiliških stolicah; s knjigo, s časopisom in časnikom, pa tudi z živo besedo morajo stopati med narod, ki potrebuje in želi prosvete. Tem bolj pa je tako delovanje važno pri malih narodih. Vendar to, kar je delal Šrepel, je presegalo daleč meje navadnih in tudi rodoljubnih dolžnosti. Tožil se mi je večkrat, da je „zaokupljen prerazličitim često latentnim poslovima“, kajti tudi v Matici in akademiji je bilo malo ljudi, ki bi hoteli delati, in tako se je valilo preveč poslov na njegova pleča. Šele v zadnjih letih se je otresel preveč raznovrstnega dela ter je posvetil vse svoje moči v prvi vrsti akademiji.

(Dalje prñh.)

¹⁾ Spomen — cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava. U vienac savila „Matica Hrvatska“ (v čast J. J. Strossmayera). Zagreb 1900. Ne posebno srečno skrajšan je prinesel ta članek tudi Prešernov album, Ljubljanski Zvon, 1900, decembra, str. 818—826.

²⁾ Jan Kollár. Sbornik statí . . . redakcí Františka Pastrnka. Ve Vidni. 1893.

Milivoj Šrepel.

Spisal M. Murko.

(Dalje.)

arsikdo si bržkone že misli: kje so pa strogo znanstveni spisi tega slavljenega učenjaka, posebno razprave iz njegove službene stroke? Tu je Šrepel sin svojega časa in svojega naroda. Opazujemo že pri Čehih in Poljaki, da njih akademije in drugi znanstveni zavodi gojijo spočetka vsako znanost v prvi vrsti z ozirom na njih domovino; tem bolj je to razumljivo pri južnih Slovanih. Šrepel je sledil vestno za filologijo in lingvistiko, ki sta se njega tikali; to pričajo vsi njegovi spisi, vendar je pisal o tem le malo, pokazal pa tudi tukaj svoje široko obzorje. V članku „Iz latinskoga jezikoslovja“ (v programu zagrebške gimnazije za l. 1888.) je prvi Hrvat seznanil z rezultati „novogramatične šole“ ter je v njenem duhu napisal dve razpravi: „Analogija u sintaksi gramatičnih padeža latinskoga i hrvatškoga jezika“¹⁾ in „O postanju latinskoga b-imperfekta i b-futura.“²⁾ V razpravi „O najstarijoj lirskoj poeziji latinskoj s komparativnoga gledišta“³⁾ je branil stare Rimljane proti Mommsenu, češ, da so tudi oni imeli narodno pesništvo (ostanki so pesmi arvalskih bratov in salijev).

Svoje veliko znanje klasične filologije pa je porabil Šrepel v korist znanosti in v slavo hrvaškega naroda v svojih razpravah o hrvaških latinistih, na katere ga je posebno opozoril Rački, v čigar duhu je Šrepel sploh deloval. Vsi kraji na Jadranskem morju od Istre do Kotora so bili v najtesnejši dotiki z Italijo; udeleževali so se torej njenega duševnega napredka in so se rano seznanili z njenim humanizmom in preporodom, ki sta rodila slavno dalmatinsko-dubrovniško književnost; dajali pa so tudi sami Italiji imenitne učenjake, pisatelje, pesnike, slikarje in arhitekta. Med temi so bili možje svetovnega glasu, katerih latinska dela so bila razširjena po celi Evropi v izvirnikih ali pa v prestavah na razne jezike. Navzlic takratnemu kozmopolitizmu

¹⁾ „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“, knj. CII. Zagreb, 1890.

²⁾ Tam, knj. CIII. (1891).

³⁾ Tam, knj. CIII (1891).

so se ti pisatelji radi spominjali svoje „slovinske“ ali „ilirske“ domovine ali pa so sami pisali tudi hrvaški, kakor italijanski humanisti tudi laški. Najboljši primer nam je sam Marko Marulić, ki se imenuje „oče hrvaškega pesništva“ zaradi svoje velike epične pesmi „Judita“ (pisana leta 1501., prvokrat tiskana leta 1521.), dasi je bilo umetniških pesnikov na Jadranskem morju gotovo že pred njim. Dobro je opazil Šrepel, da je Marulić bil „l' uomo universale“, pravi sin renaissance, ki se je bavil z znanostjo in raznimi umetnostmi. Njegova književna delavnost je nenavadno velika in raznolična, kajti napisal je mnogo del bogoslovskih, filozofskih, historijskih, starinskih in pesniških na latinskem jeziku, poleg hrvaških pesmi in razprav. Največjo slavo je dosegel v Evropi po svojem bogoslovsko-filozofskem delu „De institutione bene beateque vivendi“, pravi enciklopediji vseh moralnih znanosti, ki je bila prvokrat tiskana leta 1511., potem še devetkrat in prestavljena na nemški, francoski, laški, španjolski in češki jezik.

Za zgodovino duševnega razvitka in karakteristiko hrvaških pisateljev so torej tudi njih latinska dela jako važna; hrvaška (in srbska) književna zgodovina pa ne sme zanemarjati tudi čistih latinistov, posebno takih ne, ki so doma delovali, saj so ustvarjali ono kulturo, ki je podlaga pisani in ustni književnosti. Krasno hrvaško-srbsko narodno pesništvo se namreč ne da misliti brez vsake zveze z romanskim svetom. Slovani so lahko kakor drugi narodi tudi ponosni na svoje humaniste. Kaj bi bila n. pr. nemška književnost brez latinistov XVI. stoletja? Pri nas se je mnogo grešilo in se še greši, da se zanimamo samo za spise v narodnem jeziku, ki so po vsebini večkrat popolnoma neznatni, zanemarjamo pa velika latinska, nemška in laška dela, ki so bila za svojo dobo merodajna. Šrepel ni bil tako tesnosrčen. Marljivo je zbiral gradivo za hrvaški latinizem, ki je preživel XV. in XVI. stoletje, kajti posebno v XVIII. stoletju nahajamo v Dubrovniku velik krog imenitnih latinistov. Zanimal pa je tudi svoje učence za enako delo, rekoč: pustimo nemškimi in drugim filologom, ki imajo dovolj delavnih moči, razna drobnostna vprašanja iz klasične filologije in držimo se svojega premalo znanega latinizma. Bil je prepričan, „da bi hrvatski rodoljubi s radošću dočekali i knjigu, u kojoj bi bila kao za ogled prevedena glavniija djela naših latinista“. Temu še lahko dodam, da bi učeno delo o hrvaškem latinizmu neizmerno dobro došlo svetovni znanosti in služilo Hrvatom na čast. Upam, da bodo hrvaški učenjaški krogi nadaljevali od Šrepla začeto delo; ob

svojem času se bo akademija morala lotiti tudi zbornika „Scriptores latini Slavorum meridionalium“, kakršnega je imel Šrepel na misli.

Izmed mnogih latinistov nam je Šrepel sam opisal iz vsake dobe nekaj posebno važnih. Humanist Šižgorić¹⁾ je poleg drugih mož že v XV. stoletju presadil humanizem na hrvaška tla v Šibeniku. Ta latinski pesnik nam predstavlja lepo slogo patriotizma in spoštovanja klasične starine; v svoji razpravi „De situ Illyriae et civitate Sibenici“²⁾ se navdušuje za hrvaške narodne pregovore, pesmi, plese in običaje; pregovore je celo prestavil v latinski jezik, kakor na koncu XVIII. stoletja Ferić, ali na žalost se nam niso ohranili. Ivan Bolica Kotoranin³⁾ je eden izmed slavnih pesnikov iz Boke Kotorske, ki so živeli v krasnih dneh Medicejev in papeža Leona; njegove „ilirke muze“ so, sledeč za Vergilijem, opevale veličanstveno Boko Kotorsko. Junij Resti⁴⁾ je bil v kolu dubrovniških latinistov XVIII. stoletja imeniten posebno kot satirik, ki je spajal Horacijevu prijetno šalo z Juvenalovo resnobo; v dobi francoskih enciklopedistov sta mu bila ljubša Angleža Addison in Sterne nego francoski satiriki. Stay⁵⁾ se je meril z Lukrecijem, ko je spesnil Kartezijevo in Newtonovo filozofijo.

Učenjak Patricij⁶⁾ je v sredini XVI. stoletja v latinskih in laških delih pisal o književni zgodovini grški in latinski ter se je posebno proslavil s svojo poetiko, kajti v času, ko je bil Aristotel na vrhuncu svoje slave, se je oslanjal tudi na Platona ter se držal induktivne metode, s katero je v marsičem dobro pobijal slavljeno Scaligerovo poetiko in se približal resnicam, ki jih uči šele najnovejša doba. Hrvat Fortunij⁷⁾ (Srića, Sričić? Latinisti so svoja imena prikrajali ali prestavljali na latinski jezik) je napisal prvo gramatiko laškega jezika, kakor Jan Panonij, Hrvat iz Kešinec v Slavoniji, prvo madžarsko; to nam pojasnjuje, zakaj je Šrepel dolgo zbiral gradivo tudi o tem slavnem latinistu. Dobro pa je ocenil tudi prvo hrvaško gramatiko jezuita Bartola Kašiča⁸⁾ (sam se je pisal Cassius!), mlajšo (1604) in tudi boljšo od naše Bohoričeve (1584); zanimivo je, kako

¹⁾ Rad jugosl. akad. knj. 138. (Zagreb, 1899).

²⁾ Šrepel jo je objavil v „Gragji za povjest književnosti hrvatske“, knj. II. 1–12.

³⁾ Rad knj. CXVIII. (1894).

⁴⁾ O latinskoj poeziji Junija Restija, Rad knj. CXIV. (1893).

⁵⁾ Stay prema Lukreciju, Rad knj. CXXIV. (1895).

⁶⁾ O Patricijevoj poetici, Rad knj. CVIII. (1892).

⁷⁾ Hrvat, prvi gramatik talijanskoga jezika, Rad knj. 140. (1899).

⁸⁾ Latinski izvor i ocjena Kašičeve gramatike, Rad knj. CII. (1890).

je tudi ta plodoviti hrvaški pisatelj z otoka Krka iskal po primeru Dalmatincev najlepši jezik — v Bosni.

O latinskem in hrvaškem pisatelju in pesniku M. Maruliću je napisal Šrepel¹⁾ najlepšo in najbolj temeljito karakteristiko. Pokazal in dokazal je, da je Marulić tičal v dobi renaissance še v drugi polovici srednjega veka, v meniškem sholasticizmu, kateremu se je pa upiral kot mistik. Misticizem nahajamo sicer pred njim tudi drugod kot protitežje suhoparni sholastici, ali zanimivo je, da tudi v Dalmaciji že takrat Slovan ni mogel dlake cepiti ter je iskal sreče v človeškem srcu. To mišljenje in čuvstvovanje je delalo njegove spise, ki so polni krščanske moralne tendencije, povsod prijetne tudi v dobi humanizma. Da je pa Marulić v svojih hrvaških pesmih posnemal tudi rimske pesnike, posebno Vergilija in Ovidija, pri tem pa že tudi italijanski marinizem z njegovimi antitezami in igrami z besedami, nam je tudi Šrepel pojasnil.

Dubrovniška književnost se je večkrat samo slepo občudovala. Šrepel je naglašal, da je tudi njo treba primerjati s klasično in italijansko. Lepa je njegova razprava²⁾, v kateri je dokazal, da „Skup“ dubrovniškega pesnika Marina Držića (igral se je prvič leta 1555.) po absolutni vrednosti ne dosega Plautove „Aulularije“, ali da dostojno tekmuje z Gellijevo komedijo „La Sporta“, ki ji niti ni služila za vzor, kakor je Šrepel po krivem mislil. To je vsekakor na čast slovanskemu jugu, da ima po Italiji v celi Evropi prvo predelano — po Jagićevi sodbi izmed najboljših v šestnajstem stoletju. — Plautovo komedijo. Tudi za Gundulićev duhovni ep³⁾ „Suze sina razmetnoga“ (prilika ob izgubljenem sinu), ki se je v našem času poleg drame „Dubravka“ in slavnega epa „Osman“ najbolj prikupil hrvaškemu narodu, je našel Šrepel laški vzorec pri pesniku Luigi Tansillo (Le la grimedi San Pietro) in mislil tudi na Tassovo delo „Le sette giornate“. Pesniška vrednost kakega dela se seveda s tem ne pomanjšuje, če se pokaže, v kakem ozračju je nastalo, „jer bi bila prava nesreća, kad bi se naša književnost, pa i u opće umjetnost ogradila kineskim zidom za obranu od tugje kulture. Da nije Dubrovnik stajao u tjesnom dodiru s naprednom Italijom, bismo li dočekali „Osmana“? Zašto se u to doba ne javljaju druge hrvatske strane na takov način u književnosti?“⁴⁾ Tako

¹⁾ O Maruliću. O 400-godišnjici Marulićeve „Judite“. Rad knj. 146. (1901).

²⁾ „Skup“ Marina Držića prema Plautovoj „Aululariji“. Rad knj. XCIX. (1890)

³⁾ O Gundulićevim suzam sina razmetnoga. Rad knj. CXXVII. (1896).

⁴⁾ Tam, str. 22.

je še v isti razpravi pojasnil, da kažeta Gundulićeve manjši pesmi „U smrt Marije Kalandrice“ in „Ferdinandu II. knezu Toskanskomu“ veliko duševno sorodnost z liriko Torquata Tassa in da je „Ljubovnik sramežljiv“ samo prevod pesmi „L' Amante timido“ bolonjskega pesnika G. Pretija.

Lep kos hrvaške književne zgodovine predstavlja Šreplova razprava „Sigetski junak u povjesti hrvatskoga pjesništva“¹⁾, v kateri je pokazal, kako opevajo Nikolo Zrinjskega stara narodna pesem, kako v XVI. stoletju Zadrani Karnarutić, v XVII. Peter Zrinjski in Minčetić, proti koncu XVII. stoletja Vitezović, v XVIII. Kačić, v XIX. Marjanović, Trnski, Vežić, Preradović, Dežman, Badalić, Ban, Dragošić, Štafić, vsakdo v duhu svojega časa in po svoji individualnosti. Podobna je razprava „Puškin i hrvatska književnost“.²⁾ Najprej je pokazal, kako je Puškin posnel in prestavil nekatere prave srbsko-hrvaške narodne pesmi in še več mistifikacij Prospera Mériméeja. Važnejši je drugi del, ki govori o poznavanju in prestavah Puškinovih del pri Hrvatih. Pod naslovom „A. S. Puškin vь chorvatskoj literaturê“ je ta oddelek, nekoliko predelan in razširjen, izšel tudi v ruskem jeziku v Jagićevi prikupljivi prestavi.³⁾

Srbskemu filologu Peri Gjorgjeviću, ki je bil Šreplu podoben po svoji raznovrstni delavnosti, po svoji ljubeznivosti in skromnosti, po svoji bolehnosti in rani smrti,⁴⁾ ni mogel nikdo napisati nekrologa⁵⁾ s takim čuvstvom. Za oba veljajo njegove besede, „da nije bio tek vrstan stručnjak filolog, nego da je bio takogjer vrijedan radnik na općoj njivi narodne prosvjete, a kod današnjih kulturnih prilika, koje nahodimo i u Hrvata i u Srba, time se samo povećava njegova zasluga i slava. Takovih nam radiša upravo i treba kao ozeblu sunca“.

Šrepel pa je spoznal tudi, da je potrebno izdajati gradivo za zgodovino hrvaške književnosti. „Na ponuku svoga člana g. Vatroslava Jagića“ je osnovala „Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti“ po Šreplovem načrtu novo, času primerno publikacijo „Gragja za povjest književnosti hrvatske“, kateri je bil sam tudi prvi urednik. Od leta 1897.—1901. je redno izhajala vsako drugo leto po ena knjiga,

¹⁾ Rad knj. 148. (1902).

²⁾ Ljetopis jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 13. zvezak (u Zagrebu 1899), stran 118.—140.

³⁾ I. V. Jagić, A. C. Пушкинъ въ южно-славянскихъ литературахъ. Сборникъ Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской академіи наукъ, Т. XLX. Санктпетербургъ, 1901.

⁴⁾ Glej „Ljublj. Zvon“ 1903, stran 126.—127.

⁵⁾ Ljetopis jugosl. akad. za god. 1902, 17. zvezak (1903), stran 159—164.

ali četrta, ki jo je poleg njega uredil A. Musić, je izšla šele tega leta, ker akademija nima dovolj sredstev¹⁾ za stara izdanja in dve novi (drugo, tudi potrebno je „Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena“), nekoliko je bila kriva tudi Šreplova bolezen; vendar je še dan pred smrtjo diktiral uvod v Marulićevo Davidijado. „Gragji“ je udaril Šrepel popolnoma pečat svojega duha in večinoma jo je tudi sam zalagal, II. knjiga prinaša celo samo od njega zbrano gradivo. Nič se mu ni zdelo malenkostno, kar more biti važno za zgodovino hrvaške književnosti in kulture, kajti razvitek raznih znanosti mu je ponujal dokaze, da se danes največji in najznamenitejši pojavi izvajajo iz mnogoštevilnih drobnih vzrokov. Zato se je trudil, da se pisma in drugi spomini po imenitnejših možeh ne izgube, ter je z „Gragjo“ naravnost hotel delati tudi propagando za njih zbiranje v akademijem arhivu, da se rešijo za znanost in objavijo v poznejših letih. V prvi vrsti je mislil na gradivo iz ilirske dobe, ali pokazalo se je, da še ni čas za to, da bi se vsa pisma do l. 1860. objavljala, večkrat pa še tudi poznejša onih pisateljev, ki so preživeli to letnico. Tako je moral Šrepel seči bolj, nego je želel, po poeziji in prozi starejših časov novega veka, odkar se knjige tiskajo (za starejše gradivo so akademijne „Starine“). Lahko rečem, da to ni bilo na škodo znanstveni publikaciji, kakršna se spodobi za akademijo.

(Konec prihodnjič.)

Pred madono . . .

Kapelica mala . . .

Pred belo kapelo
pokleknila deva je zala.

Pobožno tam moli —
Tako ni nikoli
ne ljubila, ne verovala:

„O blaženi hipi,
ko v tesnem objemu
se čujejo srčni utripi!“

„Darujem vse — njemu!
Njegova, njegova
ostanem do hladnega groba!“

In sluša Madona
na zlatem prestoli
molitev, prisego dekleta.

Trepeče ji lilija v roki . . .
In krona iz rož
se v trnje ji spleta! —

M. P. Nataša.

¹⁾ Ves letni račun Jugoslavenske akademije ne dosega vsote 40.000 kron, ki jih češki akademiji v Pragi in poljski v Krakovu daja redno na leto samo država, s katero se pa še merita češka in gališka kraljevina; hrvaška vlada pa akademiji, ki dela čast Hrvatom pred svetom, ne daje nobene podpore. Komentarja ni treba!

Milivoj Šrepel.

Spisal M. Murko.

(Konec.)

„Gragji“ je Šrepel sam objavil latinske in hrvaške pesmi in manjše spise raznih pisateljev XV.—XVII. stoletja, doneske za slavonsko književnost XVIII. stoletja, kajkavsko pesmarico iz XVIII. stoletja, tri kajkavske veseloigre, nemške pesmi Preradovićeve, pisma P. Preradovića, Janka Draškovića, Šulekova Gaju; potem pisma iz zapuščine Dragojle Jarničeve, A. Vakanovića in Dragutina Rakovca (med njimi Vrazova Rakovcu). Ni zametal tudi drobnosti iz ilirske dobe: „Iz spomenice Mirka Bogovića“, ilirske plesne rede iz l. 1840—1843, razne prigodnice in še noveletne čestitke raznašalca „Narodnih Novin“ v l. 1841.—1847. O nekaterih pismih in drobnostih (posebno ob omenjenih čestitkah) bi se mogli pravdati, so li važne vsaj za kulturno zgodovino in je li treba vse to objavljati, ker isto vrednost imajo n. pr. tudi razne latinske ode in druge pesmi s konca XVIII. in iz začetka XIX. stoletja, govori pri restavracijah (županijskih volitvah) in druge brošurice, kakršnih je dovolj ohranjenih v zagrebških knjižnicah, ali premalo znanih in dostopnih; nimamo namreč bibliografije za „Croatica“, ki niso izšla v narodnem jeziku. Vendar kdo naj vselej pogodi, kaj bo v bodočih letih dobro došlo kakemu preiskovalcu? Zatorej se navadno zahteva, naj bo vsaka zbirka pisem kolikor mogoče popolna. Znano je dalje, da je n. pr. Taine pisal svojo imenitno zgodovino novodobne Francije tudi na podlagi raznih lističev, katere morajo književni in drugi zgodovinarji poznati, in ti so vendar hvaležni, ako jim samim ni treba zbirati vsega takega gradiva.

Med obilnimi Šreplovimi doneski v „Gragji“ so pisma neizmerno bogat vir za zgodovino hrvaškega preporoda. Kaj so vredna, pravi Šrepel sam z jasnim primerom (v Pripomenku k I. knjigi): „Meni je bar poezija Preradovićeve zasjala u svoj živosti istom onda, kad sam pročitao njegova pisma, dapače pojedinih pjesama ili motiva u opće ne možeš ni razumjeti, ako ne znaš, što je pjesnika potaklo“. Pisma nam tudi potrjujejo jasno, ali še ne dovolj ocenjeno resnico, da se Hrvati niso borili samo proti madžarizaciji, ampak

da se jim je bilo treba otresti tudi nemških duševnih okov. I. Trnski v svojih pismih Dragojli Jarničevi dostavlja k najnavadnejšim besedam v oklepu nemške izraze in njene pesmi ji kritikuje naravnost nemški. Znano je, da so razni pisatelji, tudi Kukuljević in Preradović, pisali najprej nemški. Hvaležni smo torej Šreplu, da nam je objavil tudi Preradovićeve nemške pesmi iz mladostne dobe in nemške prestave nekaterih hrvaških, ki so bile namenjene njegovu drugi ženi. Z velikim zanimanjem in tudi veseljem lahko čita gradivo iz preporodnih časov vsak človek, ki hoče poznati eno iz najlepših dob v zgodovini vseh slovanskih književnosti. Ne manjka mu tudi zabave. Cenzorji so n. pr. delali povsod velike neumnosti, ali posebno slavo si je zaslužil zagrebški Mačik, ki je že stavljeno pesem „Moj sanak“ Dragojle Jarničeve v „Danici“ leta 1843. popolnoma prečrtal zaradi besede „čar“, v kateri se je po njegovem mnenju skrival ruski — car (da bomo pravični, moramo omeniti, da se Czar nemških častnikov še tudi danes semtertja tako izgovarja). Radi verjamemo Trnskemu (knj. III. 207): „Nama su na vrat metnuli cenzore Magjare, uprav da nas veksiraju“. Vendar kakor pisatelji raznih narodov so si tudi hrvaški znali pomagati v takih stiskah: pesem je izšla v karlovškem „Pilger-u“! Nazadnje so l. 1845. tudi dosegli, da je Mačik „cenzuru izgubio, — i odsele nitko više neće, nit ne može biti cenzor, koj nije veoma viešt ilirskome jeziku“. Cenzor, ki spise vsaj razume, je bil takrat milost še tudi za Hrvate!

V posebno zaslugo štejem Šreplu, da se je v „Gragji“ primerno oziral tudi na kajkavske Hrvate. Čudna je njih usoda v zgodovini hrvaške književnosti. Filologi so jih proglašali za Slovence in njih narečje po večini svojih posebnosti spada res v skupino slovenskih narečij, ali zaradi tega še ostanejo Hrvati, kajti narodnosti ne sestavlja samo jezik ali pa celo kako narečje, ampak vsa zgodovinska, državna in kulturna preteklost. Vendar navzlic svoji lepi leksikografiji kajkavci niso prišli v akademijski „Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika“. Književna zgodovina pa jih je prezirala, da bi se mogel kazati v tem bolj sijajni luči ilirski preporod, ki se je predstavljal, kakor da je padel z neba. Ko so potem nevedni srbski šovinisti odrekli Hrvatom pravico do štokavščine, se v Zagrebu in drugod ni rado govorilo o kajkavcih in čakavcih. Vse to pa je neizmerno krivično in neznanstveno. „Provincijalna“ Hrvatska (zagrebška, varaždinska in belovarska županija) je ohranila hrvaško državnoopravno kontinuiteto v hudih časih, ko je za srbskimi pokrajinami prišla tudi večina hrvaških, ki so nekdanje bile jedro hrvaške

države, v turško in benečansko oblast. Ti ostanki („reliquiae reliquiarum“ so se hrvaški stanovi sami imenovali) so imeli primerno kulturno življenje in posebno na koncu XVIII. in v začetku XIX. stoletja kajkavski pisatelji niso tako majhni po številu in veljavi, kakor se navadno misli. Tem večja je bila torej žrtev provincijalnih Hrvatov, ko so se v prosep narodnega in književnega edinstva odrekli svojemu književnemu jeziku, kajti to je samo po sebi nekaj nenavadnega, da se stolica državnega in kulturnega življenja podvrže drugim pokrajinam. Hrvaške kajkavce je torej treba v književni zgodovini v zvezde kovati, ne pa pomanjševati. Šrepel je bil tu na pravem potu; kakor pri drugih kočljivih vprašanjih je tudi pri tem pokazala na njem svojo moč resnica „Bildung macht frei“. V zadnjih letih so ga kajkavci vedno bolj mikali, in ko je od mene izvedel, kako se ruska akademija zanima za čakavska narečja, katerih naglas je neizmerno podoben ruskemu, je takoj mislil, da bi bila dolžnost jugoslavske akademije, preiskati tudi narečja v Zagorju in Prigorju.

Šreplova „Gragja“ je delala čast akademiji, kajti književna zgodovina do najnovejših časov postaja povsod vedno bolj važna in znanost se posebno pri malih narodih ne more popolnoma ločiti od življenja. Seveda se gradivo samo ne more objavljati do neskončnosti. Treba ga je tudi izbirati in obdelovati. Šrepel je že stavil v kazalo in na čelo pisem tudi njih vsebino, ali dobro došli bi še pred njimi tudi daljši uvodi in kritične ocene, na koncu pa kazala (indeksi) po imenih in predmetih. Dobro bi tudi bilo, da se objavlja na veliko vselej korespondencija, ki je v notranji zvezi. Posebno je važno, da se pisma velikih pisateljev izdajajo popolna, seveda tudi s pismi, ki so jih oni dobivali. Vse hvale vredna je n. pr. V. knjiga Vrazovih „Děl“, v katerih je „Matica Hrvatska“ (v Zagrebu 1877) izdala poleg pabirkov in proze tudi pisma Stanka Vraza, ali tu mi zelo pogrešamo pisem, ki jih je Vraz dobil iz raznih slovanskih krajev od večinoma slavnih mož, ki so imeli velik vpliv nanj in na druge hrvaške pisatelje. Iz krasnega uvoda Fr. Markovića k Vrazovim „Izabranim Djelom“ vemo, koliko takega važnega gradiva se hrani v Zagrebu, med drugim tudi za našo književno zgodovino. Akademije dostojna bi bila taka izdaja tudi zaradi tega, ker bi ž njo ugodila vsemu slovanskemu učenjaškemu svetu in se torej tudi na polju zgodovine hrvaške književnosti otresla tesnih plemenskih ojníc. Moram reči, da mi v tem oziru niti ni ugajal „Gragjin“ program, dasi uvažujem Šreplove besede (v predgovoru k I. knjigi): „Kako Srbi imaju svoju akademiju u Biogradu, držali smo, da je naša du-

žnost ovdje u Zagrebu, da objelodanjujemo gragju samo za književnost hrvatsku; ne činimo toga možda iz seperatizma, nego želeći, da posao podijelimo, a i budući prinukani novčanim prilikama naše akademije, kojoj jedva doteče za izdavanje ovih njezinih već započelih pothvata književnih“. Hrvatom dela to veliko čast, da so v raznih časih imeli v različnih oblikah jugoslovansko kulturno edinstvo ali vsaj vzajemnost pred očmi in da se je tudi njih akademija oklenila tega načela. Ker imajo Hrvati in Srbi eden književni jezik, ne smemo ničesar zanemarjati, da se tudi jez med obema književnostima ne širi, pač pa zadela.

Po vsem Šreplovem delovanju si lahko mislimo, kar nekrolog v „Hrvatstvu“ naravnost potrjuje, da je pripravljaj kritično zgodovino nove hrvaške književnosti, ki bi bila delo, kakršnega ne bi mogel danes nihče drugi napisati. Videli smo, kako so mu bile znane vse dobe hrvaškega kulturnega življenja od XV. stoletja, pri tem pa tudi vse književnosti, ki so na hrvaško vplivale, klasična, laška, nemška, francoska in slovanske. Njegova sodba ne bi bila enostranska, ampak držala bi se one zlate sredine, do katere se morajo povzpeti hrvaška, srbska in tudi slovenska književnost, kjer se naj na domači podlagi blagodejno križajo različni zemljepisni, kulturni in književni vplivi. Posebno pri Slovencih je treba to naglašati, da ne ostanemo preveč odvisni samo od enega soseda. Šreplovo delo bi imelo pravo znanstveno podlago, v estetičnem oziru bi stalo na vrhuncu, bilo bi resnobno, ali pisano z ljubeznijo in navdušenostjo, ki bi tudi bralce navduševala.

Prerano je usoda iztrgala Šreplu pero iz rok. Tudi „najlepši san moga života“ (iz pisma dne 7. dec. 1898) se mu ni izpolnil, da bi bil prešel na stolico hrvaške književnosti, ki je bila izpraznjena, ko je profesor A. Pavić postal oddelni predstojnik za uk in bogočastje. Filozofska fakulteta ga je predlagala enoglasno, drugič l. 1902. že z večino glasov, ali kakega profesorja za hrvaško književnost ni treba, to je vedel grof Khuen-Hedervary . . . Omeniti moram, da se Šrepel nikoli ni silil v javnost, da se ni mešal v malenkostne strankarske prepire, da je bil mirne in blage nravi ter se izogibal vsakemu boju. Vendar nevarni niso rodoljubni kričači, pač pa značajni možje! Ni mu bilo nič mar, da ga vlada ni potrdila za rektorja, ali bolelo ga je neizmerno, ko je prvi predlog, naj se mu podeli stolica hrvaške književnosti, vrnila po osmih dneh.

Tako je Šrepel ostal pri klasični filologiji in se tem bolj bavil s hrvaškimi latinisti, pred katere je tudi svoje učence celo preveč

vpregal v disertacijah in nalogah. Gotovo bi se pa bil skoro sam prepričal, da v znanosti ni dobro ustvarjati preveč omejene „šole“, pač pa je treba podpirati razvitek raznih individualnosti, ki jih nahajamo. Imel je tudi sam previsoke pojme o važnosti klasične filologije za hrvaški narod, da ne bi želel, naj se njegovi učenci tudi v njej poskušajo. Tožil mi je, da ni „na pravom mjestu“, vendar tudi na stolici za latinščino je mogel biti zadovoljen s svojim delovanjem in s svojimi uspehi. V svoja predavanja je vlival življenja in poezije, v lepem govoru je živo in plastično predstavljal razne dobe in junake rimske književnosti, s svojim širokim obzorjem je tolmačil lepote rimskih klasikov, tako da je za dijake res bila „milota“ poslušati takega profesorja, ki je bil še v občevanju sama ljubeznivost in dobrota. Blagor Hrvatom, ako se izpolnijo besede, ki jih je izrekel na njegovem grobu zastopnik akademične mladine: „Sliedit ćemo stope Tvoje. Duh Tvoj prožimat će djela naša sve dotle, dok nas ne pokrije ona ista gruda, s kojom pokrivamo i mi Tebe . . .“

Blagoslovljeno je bilo njegovo delo v hrvaški znanosti in književnosti, v katerih bo živel njegov duh. Da so se pa njegove zasluge priznavale tudi v učenem slovanskem svetu, pokazala je ruska akademija znanosti, ki ga je pred dvema letoma izvolila za svojega dopisnega člana.

Zasluzeno srečo je našel tudi v rodbinskem življenju, kajti njegova soproga Zdenka, rojena baronica Rukavina, mu je bila najboljša tovaršica v srečnih dneh in pravi angel v dolgi, hudi bolezni; zapustil jo je s sinkom Vladimirom in hčerko Vando.

Samo ene, ali glavne sreče Milivoj ni užival že mnogo let. Leta 1896. se ga je lotila malarija, ko se je v Zagrebu dopolnjevala kanalizacija, zaradi katere so bila gnezda miazmov dalj časa odprta. Šrepel, ki je bil vedno pri delu, se takrat še posebej ni brigal za svojo bolezen, ker je moral jeseni prevzeti dekanatske posle. Tako ni o pravem času izpremenil zraka in tudi v poznejših letih je bival o počitnicah zaradi svojih študij v Primorju, Dalmaciji in Benetkah, kjer je na mnogih krajih malarija endemična. Ta „crna sablast“ ga je vedno preganjala, večkrat ga je tresla huda mrzlica in nazadnje so mu razni organi odrekli službo. Prepozno si je izprosil l. 1903/4 dopust, da se popravi najprej v graški okolici, potem na Gorenjskem, odkoder so ga lani v avgustu prepeljali le napol živega v domovino, ali njegov organizem je še prebil skoro vso zimo, duh pa mu je ostal veder do zadnjega dne.

Pri takih razmerah se moramo tem bolj čuditi, da je Šrepel mogel tako marljivo delati in napisati toliko lepih knjig in razprav. Neka melanholija je sijala z njegovega simpatičnega lica, ki je spominjalo na nesrečnega ruskega pisatelja Vsevoloda Garšina — to je dobra opazka v nekrologu „Hrvatskega Prava“ — ali nikoli se Milivoj ni vdal pesimizmu, zmerom je jasno gledal v svojo in svojega naroda bodočnost, katerega ime je dostojno branil brez vsakega šovinizma. Le redko se mi je tako bridko pritožil, kakor takrat (28. jan. 1903), ko je umiral „Vienac“, ki se ni pretvoril v revijo (zgodilo se je celo nekaj neverjetnega, da so Hrvati l. 1904. ostali brez vsakega, boljšega književnega lista!): „A trebala bi nam nada sve „revue“. U tom nas svi ostali južni Slaveni nadilaze. Teški politički pritisak kao da nam ne da pouzdanja u samoga sebe. Klonuli smo. Svu energiju izcrpljujemo u sitnim strančarskim zadjevicama. A trebalo bi nam toliko svjetla!“ Kako resnične so te besede!

Šrepla tudi nikoli niso motile žalostne razmere med Srbi in Hrvati, zaupno je čakal lepših dni in jih je še res doživel. Veselilo ga je jako, če je prišel kdo iz Srbije v hrvaško stolico, in želel je, da bi Hrvati, posebno pisatelji, hodili večkrat v Belgrad, kajti „za cijelo bi onda nestalo mnoge gluposti i sablazni“. Ko je „Matica Hrvatska“ izdala o petdesetletnici škofovanja J. J. Strossmayerja „Spomen - cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava“, je po pravici obžaloval, da niso bili na sodelovanje povabljeni tudi Srbi in Bolgari, „jer je i za jedne i druge dosta učinio biskup osobito u doba, dok još nije bilo narodnih fondova“.

Velikega prijatelja in spoštovalca smo pa imeli v Milivoju Šreplu Slovenci. Ljubil je naše kraje, posebno Gorenjsko, na Bledu je iskal počitka, kadar je mogel. Vsakokrat pa je romal tudi na Prešernov dom; cenil je naše pesnike in pisatelje, kakor skoro vsem Hrvatom zvenela mu je naša pesem kot domača; neizmerno mu je bila simpatična misel, naj bi člani Matice hrvaške in slovenske dobivali vzajemno vse knjige; jugoslavenska akademija je po njegovem predlogu obnovila „dično“ misel, naj se sprejemajo tudi slovenske razprave, kar žalibog — bijem tudi na svoje prsi — premalo rabimo. V imenu naše domovine naj torej doni moj poslednji pozdrav dragemu prijatelju na zagrebški Mirogoj, kjer počiva poleg svojih Ilircev, katerih grobovi morajo tudi Slovencem biti sveti, posebno ker imamo med njimi Stanka Vraza, ki je po Šenoini lepi pesmi naš in vaš. Njih duh je oživiljal Milivoja Šrepla, ki naj najde več naslednikov!

